HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[1]וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד אמרו והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה הא הספידא מאי עבידתיה פליגי בה רבי דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצה"ר שנהרג בשלמא למאן דאמר על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב [2]והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד אלא למאן דאמר על יצר הרע שנהרג האי הספידא בעי למעבד שמחה בעי למעבד אמאי בכו כדדרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר [3]כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא [א]א"ר אסי ⊖יצה"ר בתחילה דומה לחוט של [ב]בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה שנאמר [4]הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה שאל ממני דבר ואתן לך שנאמר [5]אספרה אל חוק וגו' אני היום ילדתיך [6]שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים אומר לו חיים עד שלא אמרת כבר התנבא עליך דוד אביך שנאמר [7]חיים שאל ממך נתתה לו וגו' דרש ר' עוירא ואיתימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצה"ר הקב"ה קראו רע שנאמר [8]כי יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערל שנאמר [9]ומלתם את ערלת לבבכם דוד קראו טמא שנאמר [10]לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא שלמה קראו שונא שנאמר [11]אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך ישעיה קראו מכשול שנאמר [12]סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי יחזקאל קראו אבן ⊖שנאמר [13]והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר יואל קראו צפוני שנאמר [14]ואת הצפוני ארחיק מעליכם ת"ר ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצה"ר שצפון ועומד בלבו של אדם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן את פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם כי הא דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל באורחא אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו [ג]אמר רבי יצחק יצרו של אדם [ז]מתגבר עליו בכל יום שנאמר [15]רק

רע

וספדה הארץ. בנבואת זכריה ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג וכתיב משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד שאפי' בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים: **שעסוקין בהספד.** באותה שעה והמצטער אינו מיקל ראשו מהר ועוד שאין יצר הרע שולט כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן ולקמן אמר שהקב"ה שוחטו כו' אמרה תורה כו': **כאן שעסוקין בשמחה.** וקרובה לקלות ראש ועוד שיצה"ר שולט עכשיו לא כל שכן: **והביטו אלי את אשר דקרו.** יסתכלו בהרוג שלפניהם: **וספדו עליו כמספד על היחיד.** כאדם המספיד על בן יחיד שהיה לו ומת: **צדיקים בוכים.** שנזכרים בצערם שהיה להם לכבוש הרשע הזה בחייהם: **כי יפלא בעיני וגו'.** סיפיה דקרא גם בעיני יפלא: **של בוכיא.** עכביש שקורין איריני"א: **ולבסוף.** משאדם נמשך אחריו מעט מתגבר והולך בו: **מושכי העון בחבלי השוא.** בתחלה היו מביאין אותו עליהם ע"י חבלים שאין של כלום: **וכעבות העגלה.** חבל עבה שקושרין בו את הפרה למחרישה: **אספרה אל חוק.** אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון: **היום ילדתיך.** היום אגלה לבריות שבני אתה: **אם רעב שנאך.** יצרך הרע רעב ותאב לעבירה: **האכילהו לחם.** הטריחהו במלחמתה של תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי (משלי ט): **השקהו מים.** תורה דכתיב בה הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה): **ישלימנו לך.** שיהא שלם יצרך עמך ואוהבך ואל ישיאך לחטוא וליאבד מן העולם: **הצפוני.** כדמפרש צפון בלבו של אדם: **פניו אל הים הקדמוני.** המקדש הראשון שהוא כים שהיו הכל נקבצים שם כים שכל הנחלים הולכים אליו: **ועלה באשו וצחנתו.** ומפני שהעלה באשה וסרחון שהניח האומות ונתגרה בישראל: **נקדים וניזיל באורחא.** נשכים בהשכמה קודם היום. השכמה קרי קדמותא בש"ס: **כי הוו פרשי מהדדי.** שהיו משתי עיירות והגיעו לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזו לכאן: **אורחא רחיקא.** דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו ואי אפשינו עוד לילך יחד: **וצוותין בסימא.** אילו היינו יכולים לילך בדרך אחד היה נעים צוות שלנו: **אי מאן דסני לי.** אם היה שונאי מתייחד עם האשה לא הוה מצי אוקומי אנפשיה מלחטוא ועל עצמו היה אומר: **תלא נפשיה.** נשען על בריח הדלת כאדם שמחשב ומצטער:

רע

[ט]**וכיון שהגיע לענות אמן מניף בסודר וכל העם עונין אמן.** בערוך[י] קשיא ליה לרבינו נסים הא דאמר בריש גמרא דשלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין עונין אמן יתומה והא הכא לא שמעו הברכה אלא בהנפת הסודרין יודעין שהגיע עונת אמן והן עונין אמן יתומה ומפרש בשם רבנן דבני מערבא שעל מי שהוא חייב ברכה קאמר ובענייתו אמן רוצה לצאת ידי חובתו צריך שישמע ואחר כך יענה אמן ולא יענה אמן יתומה והא דעונין אמן בהנפת סודרין היינו בקריאת ספר תורה ולא בתפלה ולא בדבר ששליח (א) מוציא רבים ידי חובתן וכן מפרש בגמרא דפירקין בירושלמי בימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עליה עומד אחד מהן לקרות היה הממונה מניף בסודרין והם עונין אמן על כל ברכה וברכה ובברכות ירושלמי בסוף אלו דברים קאמר איזו היא אמן יתומה הוא אמר רב הן הן דחייב לומר ברכה ולא ידע מה הוא עונה ורב כהן צדק גאון אמר חייב צבור לשתוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן ואח"כ יענה אמן לאחר שתכלה הברכה מפי המברך[ז] ועוד יש לומר יודעים היו לכוון סדר הברכות שזו אחר זו במנין שמונין כסדרן[ח]:

[ט]**אם ברזל הוא מתפוצץ.** שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע ותימה הא משמע שהפטיש הוא ברזל מפוצץ סלע וכמו כן קשה פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד. ושם:) דקאמרינן מה ברזל מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וכן קשיא במסכת שבת פרק אמר רבי עקיבא (דף פח: ושם) מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה מתחלק לשבעים לשון ובההיא דסנהדרין היה מגיה רבינו שמואל מחלק ולא גרסינן מתחלק ולא יתכן להגיה כן כלל דמה לו להזכיר הפטיש ה"ל למימר מה סלע מתחלק ועוד בהך דשמעתין משמע שהברזל מתפוצץ ואית דגרים הכא אם ברזל הוא מפעפע שנאמר הלא כה דברי כאש ואש מפעפע את הברזל ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע ורבינו תם מקיים גירסת הספרים ומפרש וכפטיש יפוצץ סלע שהסלע מפוצץ את הברזל כדאמרינן במדרש[י] (אגדה) מעשה באחד שקנה סנפירין ובא לבדקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נבקע הסדן

ונחלק

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין צט:], ב) [גי' הערוך כוביא פי' הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת עליו הערב כרוך נקרא כוביא], ג) קדושין ל:, ד) [בקדושין איתא מתחדש וכן איתא בע"י דהכא], ה) שייך לעמוד הקודם, ו) [ערך אמן], ז) [ע"כ בערוך], ח) [וע"ע תוספות ברכות מז. ד"ה אין], ט) שייך לעמוד השני, י) [איכה פסוק זכו נזיריה],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכיון וכו' ולא בדבר ששליח צבור מוציא:

גליון הש"ס

גמרא יצה"ר בתחילה דומה. עי' מדרש רבה בראשית פכ"ב: **שם שנאמר** והסרתי. וכן בסמוך (ע"ב) ואילך והסרתי וכו' וכן ברכות דף לב ע"א בכולהו מייתי הך קרא ולא ידעתי אמאי לא מייתי ממוקדם יחזקאל יא יט והסירותי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר:

רבינו חננאל

וספדה הארץ משפחות וכו'. אמר ר' יצר הרע בתחילה דומה לחוט של [א]כוביא, פירוש הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת ועליו הערב כרוך נקרא בוכיא. ובסוף דומה לחוט העגלה, שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וגו'. ז' שמות נקרא יצר הרע. הק'ב"ה קראו רע, שנא' כי יצר לב האדם רע מנעריו. משה קראו ערל, שנאמר ומלתם את (בשר ערלתכם) [ערלת לבבכם]. דוד קראו טמא, שנאמר לב טהור ברא לי אלהים, מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא, שנאמר ואם רעב שונאך וגו'. ישעיה קראו מכשול, שנאמר הרימו מכשול וגו'. יחזקאל קראו אבן, שנאמר והסירותי את לב האבן. יואל קראו צפוני, שנאמר את הצפוני ארחיק מעליכם וגו'. [ב]וגם זה יצר הרע הצפון בלבו של אדם ארחיק מעליכם, שהוא החריב המקדש ראשון והשני, ומניח האומות ומתגרה בישראל, ובתלמידי חכמים יותר מכולם. וכן הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

[א] נראה דצ"ל כוביא וכ"ה בערוך ערך כוביא וידוע דע"פ הרוב ד' הערוך נתייסד ע"פ גירסת רבו הר"ח ז"ל.

[ב] אולי צ"ל וגם בברייתא תניא ואת הצפוני זה יצה"ר.

תורה אור

1. וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית דָּוִיד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית נָתָן לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד: זכריה יב יב
2. וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַםִ רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד וְהָמֵר עָלָיו כְּהָמֵר עַל הַבְּכוֹר: זכריה יב י
3. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: זכריה ח ו
4. הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה: ישעיהו ה יח
5. אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ: תהלים ב ז
6. שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ: תהלים ב ח
7. חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד: תהלים כא ה
8. וַיָּרַח יְיָ אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: בראשית ח כא
9. וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד: דברים י טז
10. לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: תהלים נא יב
11. אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: משלי כה כא
12. וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי: ישעיהו נז יד
13. וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: יחזקאל לו כו
14. וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: יואל ב כ
15. וַיַּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: בראשית ו ה

לעזי רש"י

איריינ"א. עכביש.

מוסף רש"י

שנאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. גוררים יצר הרע עליהם מעט מעט, בתחילה בחבלי השוא כחוט של קורי עכבים, ומשנתגרה בהם מתגבר והולך עד שנעשה כעבות העגלה, שקושרין בו את הקרון למשוך (ישעיה ה יח).